

1821-2021: Απόλυτο ή σχετικό χρονομέγεθος;

Αναστάσιος Μάνθος

**Ταξίαρχος (ΥΙ) εα, Ομότιμος καθηγητής Ιατρικής, πρώην
Πρύτανης ΑΠΘ**

1. Γενικό πλαίσιο: Πόσο μεγάλη ή μικρή σημασία μπορεί να έχουν διακόσια χρόνια στην συμπαντική πραγματικότητα, στο διεθνές σκηνικό, στο εθνικό περιβάλλον ή στην γενική ιστορική ροή;

Η συμπαντική ύπαρξη εξαφανίζεται, ελαχιστοποιώντας, με τα δικά της σχετικά αντίστοιχα μεγέθη, τους δύο αιώνες, καταπίνοντάς τους στην κυριολεξία, μέσα στον άγνωστο αριθμό των δισεκατομμυρίων ετών της, ή και πριν από αυτούς (;).

Πόσο μεγάλη είναι η δις αιώνια διάρκεια στην παγκόσμια ιστορία και στην ροή της; Η εκτίμηση είναι ότι αποτελεί σχετικά ικανό χρόνο, εάν προσμετρηθούν μόνο τα ανθρώπινα μεγέθη και εξαιρεθούν όλα τα υπόλοιπα στοιχεία, τα οποία συνιστούν το κοσμογονικό, μαζί με το βιογονικό-βιολογικό του υπόβαθρο.

Στην διεθνή σκηνή ο δις αιώνας μπορεί να σχετισθεί, κλασματοποιούμενος, ως αριθμητής ενός κλάσματος, που έχει ως παρονομαστή του την συνολική ιστορική παρουσία και δράση ενός έθνους ή μιας συλλογικότητας. Για κράτη με δις αιώνια περίπου ηλικία, τα διακόσια χρόνια αποτελούν το σύνολο της ιστορικής τους διαδρομής, δηλαδή το 100%. Για παράδειγμα, οι ΗΠΑ γιόρτασαν στις 4 Ιουλίου του 1976 το περίφημο bicentennial, δηλαδή την δισεκατονταετηρίδα της ιστορικής τους ύπαρξης (σήμερα βρίσκονται στους 2,5 περίπου αιώνες της ύπαρξής τους ως κρατική οντότητα). Επομένως το σύνολο των επιτευγμάτων και της σημερινής τους παγκόσμιας θέσης, δημιουργήθηκε σ' αυτό το συγκεκριμένο χρονικό διάστημα, γεγονός που εμπεριέχει ένα σοβαρό κριτήριο για το πόσο μεγάλη ή μικρή είναι η δημιουργικότητά τους και η εξέλιξή τους. Είναι προφανές ότι στην συγκεκριμένη περίπτωση τα διακόσια χρόνια ήταν εξαιρετικά δημιουργικά και παραγωγικά, σε πολλούς τομείς, ίσως λιγότερο σε άλλους τομείς, ανάλογα με τα κριτήρια δημιουργικότητας και αποτελεσματικότητας που έχει ο καθένας.

Στο δικό μας ιστορικό περιβάλλον τι αποτελούν οι δύο αιώνες ως χρονική διάρκεια; Πώς μπορεί να τους αξιολογήσει κανείς από πλευράς επιτευγμάτων και δημιουργικότητας; Με τι μπορούν να συγκριθούν; Υπάρχει σχετική περίοδος με την οποία μπορεί να παραβληθεί ή να αντιπαρατεθεί; Θα πρέπει με απόλυτες τιμές να γίνει αποκλειστικά και μόνο σύγκριση με την τότε κατάσταση που επικρατούσε,

ώστε να εξαχθούν τα ανάλογα συμπεράσματα, ή θα πρέπει απαραίτητως να γίνει με το σύνολο της ιστορικής μας διαδρομής;

Θεωρώ ότι η απάντηση στα ερωτήματα αυτά μπορεί να δημιουργήσει ένα πλαίσιο, μέσα στο οποίο θα είχε κανείς την δυνατότητα να κινηθεί με ασφάλεια, ως προς την ισορροπία και την αναλογικότητα, επιχειρώντας μια συγκριτική αξιολόγηση, αλλά και εκμαιεύοντας την συναγωγή κάποιων συμπερασμάτων, σχετικά με την απόλυτη (και όχι σχετική) καταγραφή κάποιων επιτευγμάτων, που καθορίζονται από τις συνεχώς και διαχρονικά αυξανόμενες δυνατότητες των επιστημών και της τεχνολογίας.

2. Σχετικό κλάσμα ιστορικότητας: Είναι πολύ δύσκολο, όπως λένε οι επαΐοντες, να καθορισθεί επακριβώς η απαρχή της κοινής αντίληψης της συλλογικότητας στον ελλαδικό χώρο. Σε κάθε περίπτωση, με προσωπική μου επιλογή, (που είναι πολύ μαχητή και αμφισβητήσιμη, αλλά όχι πολύ εκτός πραγματικότητας) θεωρώ ότι η τρίτη χιλιετία π.Χ., είναι μια μέση χρονική τιμή, σχετικά αποδέξιμη. Επομένως το σήμερα απέχει χρονικά από τότε περίπου 5.000 χρόνια. Κατ' ακολουθίαν, το κλάσμα σχετικής χρονικής ιστορικότητας είναι 200/5.000. Δηλαδή τα διακόσια χρόνια, αποτελούν ως χρονική διάρκεια, το 4% του συνόλου της αδρής ιστορικής μας διαδρομής. Μόνο το 4%. Η συγκριτική αξιολόγηση του χρονικού αυτού διαστήματος των διακοσίων ετών, είναι ασύμμετρα ανέφικτη με το σύνολο της διαδρομής, διότι οι διάφορες περίοδοι της διαδρομής μας είχαν εντελώς διαφορετικές αντιλήψεις και συνθήκες ζωής. Επομένως, προκύπτει ότι δεν είναι συγκρίσιμα μεγέθη το σύνολο της ιστορικότητας με την χρονική περίοδο των δύο αιώνων.

3. Εισηγητική θεματογράφηση ιστορικών περιόδων: Η κάθε χρονική περίοδος της ιστορικότητάς μας έχει κάποια ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, τα οποία θα μπορούσαν ίσως να τεθούν σε συγκριτική βάση, αλλά αυτό αποτελεί αντικείμενο βαθιάς και πολύχρονης μελέτης. Αυτό όμως που μπορεί να γίνει, κατά τον γράφοντα, είναι να αποδοθεί κάποιος ευρύς χαρακτηρισμός στην αλληλουχία των διαφόρων χρονικών περιόδων της συλλογικής ιστορικής μας διαδρομής, οι οποίες τερματίζουν στην βραχεία συγκριτικά περίοδο των επετειακών 200 ετών.

Μέχρι και την Μυκηναϊκή εποχή, μπορεί να υπάρξει ο χαρακτηρισμός της πρώιμης και αρχέγονης δημιουργίας συμβατών μορφών οργανωμένης κοινωνίας, αρχαϊκού πολιτισμού και προσπάθειας κατανόησης του κόσμου, με εντυπωσιακή διείσδυση στα ανθρώπινα και στα κοσμικά-θειικά, που δημιούργησε πρωτόγνωρο και πρωτοπόρο πολιτισμό.

Στους προκλασικούς και κλασικούς χρόνους, σηματοδοτείται κυρίως η δημοκρατική θεώρηση της ζωής και οι αξεπέραστες μέχρι σήμερα εκφάνσεις πολιτισμού, τόσο από πλευράς φιλοσοφίας και γνώσης, όσο και από πλευράς τέχνης και αισθητικής.

Η περίοδος των ελληνοιστικών χρόνων χαρακτηρίζεται από την διεύρυνση της επήρειας και της επιρροής της ελληνικής αντίληψης στην τότε παγκοσμιότητα και το

αποτελέσματά τους. Δηλαδή, η ιστορική αυτή περίοδος δεν δημιουργεί κατά κύριο λόγο, αλλά επηρεάζει, κατά το μείζον.

Στην καταλυτική και τελικά καθοριστική επίδραση ανήκει και η περίοδος της Ρωμαϊκής επέκτασης, με απόληξη την συγχώνευσή της ή και την κατά θέματα πλήρη χώνευσή της, που οδήγησε στην Χριστιανική Ανατολική Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία (Βυζαντινή). Εμβληματικά θα μπορούσε κανείς να συμπυκνώσει το ιστορικό αποτέλεσμα της στο γεγονός ότι, κατά τη διάρκειά της, έγινε τελικά η μετατροπή του Ρωμαίου σε Ρωμιό.

Η σχεδόν μισή χιλιετία διάρκεια της τουρκοκρατίας, για το σύνολο του ελληνισμού, αποτελεί μια περίοδο σκοτεινή, υφέρπουσα, μη δημιουργική και κατά το μείζον εντροπιακή. Όμως η περίοδος αυτή δεν είναι δημιουργικά και ιστορικά νεκρή. Η εμμονική και προσηλωτική διατήρηση της συλλογικής μνήμης και της συνειδητής μας υπαρκτότητας, μέσα από την οποία ξεπήδησαν η αυτογνωσία και η ταυτοτική βεβαιότητα, μαζί με το αυταπαρνητικό σθένος για τον απο-οθωμανισμό και την από-βαρβαροποίηση (με την αρχαϊκή σημασία του όρου), αποτελούν μοναδικό ιστορικό φαινόμενο. Κατά τη διάρκεια αυτού του ερεβώδους και παμφάγου χρονικού διαστήματος, για τα ανθρώπινα δεδομένα, υπάρχει εκπληκτική και τεράστια δημιουργία, κατά την διάρκεια αυτής της μαύρης περιόδου, η οποία προκύπτει από την καταλυτική ακλόνητη αντίσταση στην καταβρόχθιση και τελικά στην εξαφάνιση της ελληνικής ιδέας. Αυτό το διάστημα στιγμάτισε έντονα και ανυπόφορα πολλές εκφάνσεις της λειτουργίας της κοινωνίας μας, τις οποίες κουβαλάμε για ένα μεγάλο μέρος της περιόδου των 200 ετών, μετά το 1821, και για ορισμένους μέχρι σήμερα.

Η παραπάνω πραγματικότητα αποτελεί και την χειρότερη ίσως κληρονομιά που επιβλήθηκε και εντάχθηκε μέσα στα 200 χρόνια από την επανάσταση του 21. Νοοτροπίες και αντιλήψεις, που καθόλου ή λίγο σχετίζονται με την ελληνική θεώρηση της ζωής και της πολιτείας, παγιώθηκαν στην χαστική και τυφλή μισή χιλιετία. Η αποτίναξη των αντιλήψεων αυτών αποτέλεσε αντικείμενο πολύ δύσκολης προσπάθειας, που θεωρείται ότι αποτελεί ιδιαίτερο χαρακτηριστικό της περιόδου αυτής.

Τι χαρακτηρίζει τελικώς την τελευταία αυτή δισεκατονταετή θεματική περίοδο, που είναι κλασματικά ελάχιστη σε σχέση με την διαχρονικότητα της συλλογικότητάς μας; Θα τολμούσε να πει κανείς ότι ο ελλαδικός και ο παγκόσμιος (φιλ)ελληνισμός, με πολλές δυσκολίες και πισηγυρίσματα, σ' αυτά τα διακόσια χρόνια, κατόρθωσε να εδραιώσει ένα πλήρως σύγχρονο δημοκρατικό κράτος δικαίου, αναδεικνύοντας την ιστορικότητα και την κληρονομιά του, όντας ενταγμένο σε ισχυρούς υπερεθνικούς και παγκόσμιους θεσμούς, με μεγάλο απόθεμα κύρους, λειτουργίας και αποτελεσματικότητας.

4. Μείζονες «αποκλίσεις»: Τελειώσαμε; Όχι βέβαια. Τα αναφερθέντα είναι πολύ θετικά. Ευτυχώς που καταγράφονται και θεωρούνται αποδεκτά, εξυπηρετώντας μια δύσκολη ισορροπία, έναντι των αρνητικών. Μα, θα αναρωτηθεί

κανείς, με τα αρνητικά θα ασχοληθούμε και όχι με τα θετικά; Τα αρνητικά μπορεί να αποδειχθούν περισσότερο χρήσιμα, διότι συμβάλλουν στην αυτογνωσία, δημιουργούν αντιστάσεις για την επανάληψή τους και διδάσκουν επιλογές, όταν κυριαρχούν οι κρίσιμες στιγμές, οπότε και τα διλήμματα είναι αδυσώπητα.

Τα αρνητικά της περιόδου των 200 ετών είναι εξαιρετικά ζοφερά. Για τον λόγο αυτό θα πρέπει να αναφέρονται λεπτομερειακά ή έστω και επιγραφικά, ώστε να είναι γνωστές οι αβελτηρίες έως και αθλιότητες που έγιναν στην διάρκεια της τελευταίας αυτής ιστορικής περιόδου της συλλογικής μας ύπαρξης. Θα αναφέρω μόνο μερικά ερανόσημα, πολύ χαρακτηριστικά κατά την άποψή μου, από το «**πάνθεν των αποκλίσεων**», πολλές από τις οποίες στοίχισαν δραματικώς καταλυτικά εναντίον της προσπάθειας δημιουργίας και βελτίωσης του κράτους δικαίου, που ξεκινήσαμε πριν από 200 χρόνια.

α. Εμφύλιοι πόλεμοι: Καταλυτική επίδραση είχαν οι δύο εμφύλιοι πόλεμοι, που προηγήθηκαν της μεγάλης εισβολής του Ιμπραήμ στην Πελοπόννησο. Έγιναν σε χρονική συνέχεια, καλύπτοντας όλο το έτος 1824 και τις αρχές του έτους 1825, οπότε σταμάτησαν (εξ ανάγκης και όχι εκ συναίνεσης), διότι έγινε η μεγάλη εισβολή του Ιμπραήμ στην Πελοπόννησο, τον Φεβρουάριο του 1825. Αυτή διήρκεσε μέχρι τον Μάιο του ιδίου έτους και ισοπέδωσε ό,τι είχε απομείνει από τους δύο σπαρακτικούς εμφυλίους πολέμους. Οι εμφύλιοι πόλεμοι δημιούργησαν τραγικό εθνικό διχασμό, απόλυτη οικονομική καταστροφή και ανήκουστες βαρβαρότητες, με σφαγές και λεηλασίες Ελλήνων προς Έλληνες. Αντιλαμβάνεται κανείς πόσο εύκολη και απολύτως προβλέψιμη ήταν η επιχείρηση του Ιμπραήμ, η οποία θα είχε σίγουρα άλλη απόληξη εάν εύρισκε την εθνική δύναμη συνεκτική, με υψηλό ηθικό και πίστη, όντας ετοιμοπόλεμη και αποφασιστική. Αντ' αυτού βρήκε διαλυμένα στρατιωτικά σώματα, πεινασμένα, κατατρεγμένα, με τους αρχηγούς τους φυλακισμένους (Κολοκοτρώνης κ.λ.π.) ή και δολοφονημένους (Οδυσσεάς Ανδρούτσος). Η ηρωική τραγωδία και ολοκληρωτική καταστροφή του Μεσολογγίου, με την εμβληματική έξοδο, ήταν άμεσο και ιστορικά αποδεδειγμένο αποτέλεσμα του εμφύλιου σπαραγμού (έλλειψη χρημάτων για να μεταβεί ο Μιαούλης με τον στόλο του στο Μεσολόγγι, ενώ το 1824 και το 1825 ελήφθησαν ως δάνεια αντίστοιχα 800.000 και δύο εκατομμύρια λίρες Αγγλίας, που καταβροχθίσθηκαν στον εμφύλιο για την αυτοκαταστροφή μας).

Αιτία του εμφυλίου; Ποιος θα κυβερνά ένα κράτος, το οποίο όμως ακόμη δεν είχε απελευθερωθεί! Δεν είχε καν δημιουργηθεί!

Ένας δεύτερος εμφύλιος πόλεμος, μετά την λυτρωτική νίκη των συμμαχικών δυνάμεων (και της Ελλάδας) κατά του άξονα, στο τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, ο οποίος έκρυβε μέσα του μια ανείπωτη τραγικότητα. Αντί η Ελλάδα, ως νικήτρια, να σταθεί περήφανα, δημιουργικά και με αξιοπρέπεια, ώστε να αναστηθεί, αποκαθιστώντας τις τραγικές συνθήκες ζωής, συνέχισε αυτόν τον τραγικό και παρανοϊκό πόλεμο, με έναν δεύτερο πόλεμο, πιο σπαρακτικό, ο οποίος είχε τραγικές απώλειες σε ζωές, συνέθλιψε την οικονομία και παρεμπόδισε για πολλά χρόνια την ανάταξη των ολικών καταστροφών του Β' Παγκοσμίου Πολέμου και της

κατοχής, προκαλώντας βαθύ εθνικό διχασμό (το σπουδαιότερο), τον οποίον ακόμη, με την μία ή με την άλλη μορφή, η Ελλάδα καθημερινά τον κουβαλά στους ώμους της, ως ένα επαχθέστατο και αποπροσανατολιστικό φορτίο.

Αιτία; Ποιος θα κυβερνά ένα ερειπωμένο και ως την ρίζα του κατεστραμμένο κράτος.

β. Ιωάννης Καποδίστριας: Ήταν εξαιρετική η συγκυρία του ομόφωνου διορισμού (με επταετή θητεία) του Ιωάννη Καποδίστρια στη θέση του πρώτου Κυβερνήτη της ελεύθερης Ελλάδας, στις 30 Μαρτίου 1827, από την Γ' Εθνοσυνέλευση της Τροιζήνας. Η επιλογή του θεωρήθηκε (εσφαλμένα) ως ήττα της Αγγλικής και της Γαλλικής εξωτερικής πολιτικής και μεγάλη νίκη της Ρωσίας. Πέραν των αποδεδειγμένων ικανοτήτων του στη διεθνή σκηνή (ως εκτελεστικός Υπουργός Εξωτερικών της Ρωσίας, με μεγάλες επιτυχίες) το ήθος και η ακεραιότητα της προσωπικότητάς του ήταν εμβληματικά για το ξεκίνημα του ελληνικού κράτους. Η Ελλάδα επέζησε και εξελίχθηκε χάρη και στην συμβολή του, αλλά το έργο του έμεινε μόνο στο ξεκίνημα της ιδρύσεως του κράτους, επειδή σύντομα δολοφονήθηκε, οπότε σταμάτησαν οριστικά να υπηρετούνται οι σκοποί του και οι αρχές του.

Για λόγους σημειολογικούς θα αναφερθεί μια αδρή οριοθέτηση της κρατούσας κατάστασης, όταν ανέλαβε την θέση του Κυβερνήτη, η οποία χαρακτηριζόταν από τα ακόλουθα: **Απουσία κοινής έννοιας περί κράτους. Ανέλεγκτοι τοπικοί άρχοντες (προύχοντες, οπλαρχηγοί, πλοιοκτήτες, τοπάρχες). Πλήρης απουσία οποιουδήποτε μηχανισμού διοίκησης (ουδείς υπάλληλος!). Ισχυρή αντίδραση στην ιδέα κεντρικής δημόσιας διοίκησης. Οικονομικό χάος με παντελώς άδεια ταμεία. Απουσία κρατικού στρατού ή κρατικών ενόπλων δυνάμεων. Ελληνικό «υπο-Κρατίδιο» (κράτος ήταν οι «προστάτιδες» μεγάλες δυνάμεις).**

Αισθάνομαι την ανάγκη να αναφέρω ελάχιστα από τα πολλά που επιτεύχθηκαν και έβαλαν τις βάσεις για την δημιουργία ενός κρατικού μηχανισμού και τελικά την ύπαρξη ενός κράτους. Αυτά είναι: η **εξάλειψη της πειρατείας στο αιγαίο πέλαγος** διά του **Ανδρέα Μιαούλη**, η **δημιουργία τακτικού στρατού** από άτακτους στρατιώτες, η **δημιουργία κρατικού στόλου**, η **ίδρυση της Στρατιωτικής Σχολής Ευελπίδων**, του **Εθνικού Νομισματοκοπείου** (φοίνικας αντί γρόσια), η **εκπαίδευση με βάση την παιδεία** (αλληλοδιδασκτική μάθηση από παλιούς μαθητές), η **ίδρυση του Ορφανοτροφείου Αίγινας** (τα ορφανά ήταν τότε περισσότερα από τα παιδιά με οικογένεια), της **Εκκλησιαστικής Σχολής Πόρου**, του **Πανεπιστημίου Αθηνών**, του **Αρχαιολογικού Μουσείου**, η **δημιουργία των Ναυπηγείων του Πόρου και του Ναυπλίου**, η **ίδρυση της Γεωργικής Σχολής Τίρυνθας** (υιοθέτηση της καλλιέργειας της πατάτας για τον πεινασμένο λαό), του **Ελληνικού και Γαλλικού Τυπογραφείου Αίγινας** και πολλά περισσότερα άλλα.

Τότε, γιατί δολοφονήθηκε; Ο λόγος της δολοφονίας του είναι η επιτομή της ελληνικής αβελτηρίας που φθάνει στην αυτοκαταστροφή. Με δεδομένη την

καχυποψία της Αγγλίας και της Γαλλίας έναντι του οιονεί ρωσόφιλου Καποδίστρια, καθώς και την πρόσκρουση της δημιουργίας κράτους στα οικονομικά και πολιτικά συμφέροντα των «αρχόντων», οι οποίοι συνομιλούσαν με τις προστάτιδες δυνάμεις, είναι εξηγήσιμη, αν και αποτρόπαια, η ανταρσία του Τζανή Μαυρομιχάλη στη Μάνη το 1830, με λάφυρο τη συνέχιση της κατακρατήσεως των τελωνειακών εσόδων της Μάνης, από την ευρύτερη οικογένεια των Μαυρομιχαλαίων, αντί του αυτονόητου. Δηλαδή, τα έσοδα αυτά από τα τελωνεία να κατατίθενται στο άδειο ταμείο του υπό διαμόρφωση Ελληνικού Κράτους. Ο Πετρόμπεης Μαυρομιχάλης, μέλος της οικογένειας που στασίασε στην Μάνη, φυλακίζεται με εντολή του Καποδίστρια. Την επόμενη ημέρα, ο Καποδίστριας, δολοφονείται από τον Κωνσταντίνο Μαυρομιχάλη, αδελφό του Πετρόμπεη, ο οποίος έδρασε μαζί με τον Γεώργιο Μαυρομιχάλη, γιο του Πετρόμπεη. Έτσι απλά, τραγικά και άδικα για τον ίδιο και για την Ελλάδα.

Ο Καποδίστριας ουδέποτε έλαβε μισθό. Αντίθετα ξόδεψε όλη του την μεγάλη περιουσία καλύπτοντας ελλείμματα του υπό διαμόρφωση Ελληνικού Κράτους. Αρνήθηκε και δεν έλαβε την δικαιούμενη χρηματική αποζημίωση που του έδωσε ο Τσάρος, για τις υπηρεσίες του προς την Ρωσία. Επέδειξε αγνή φιλοπατρία και αγαθές προθέσεις, σε συνδυασμό με φρενήρη εργατικότητα, της οποίας τα χαρακτηριστικά στοιχεία ήταν η ανιδιοτέλεια και η αυταπάρνηση. Εύστοχα επέδειξε ιδιαίτερη ευαισθησία και έδωσε ξεχωριστή προτεραιότητα στην Παιδεία, την εκπαίδευση και την καινοτόμα αυτοεκπαίδευση.

Ίσως άξιο αναφοράς, ως γεγονός που συνέβη στη διάρκεια της δισεκατονταετηρίδας μας, είναι ότι η Ελβετία τίμησε τον Καποδίστρια, τοποθετώντας την προτομή του σε κεντρικό σημείο της Λωζάνης, αναγνωρίζοντας την προσφορά και την πολύτιμη συμβολή του στην συγγραφή του συντάγματος της Ελβετίας και της αποδοχής του συντάγματος αυτού από όλες τις πλευρές, καθώς και για την έκτοτε εφαρμογή του. Ανδριάντας του κοσμεί και πόλη του ακρωτηρίου της Ίστριας (Caro d' Istria), στην Κροατία, από όπου προέρχεται αυτός και η οικογένειά του, και από το οποίο σχηματίσθηκε το όνομά του.

Υπόθεση: Εάν δεν είχε δολοφονηθεί;

γ. Μαύρο 97 (ο ατυχής πόλεμος): Ο πόλεμος του 1897 εναντίον των Οθωμανών, κατά την γνώμη μου, κρίνεται αποκλειστικά και μόνο ως συνέχεια της ελληνικής χρεωκοπίας το 1894 και της καταρρακωμένης εσωτερικής κατάστασης του κράτους. Ευτυχώς κατέληξε, όχι από εμάς, αλλά χάρη στις τότε μεγάλες δυνάμεις, σε θετικό αποτέλεσμα, δεδομένου ότι δεν υπήρξε απώλεια ελληνικών εδαφών, αλλά κυρίως διότι τελικά ιδρύθηκε η Αυτόνομη Κρητική Πολιτεία, έστω και υπό την Οθωμανική επικυριαρχία. Τελικώς παρά τις έντονες προσπάθειες αυτό-ακρωτηριασμού εκ μέρους της Ελλάδας, τελικώς αυτός δεν έγινε κατορθωτός και η Ελλάδα δεν ακρωτηριάσθηκε, χάρη στις μεγάλες δυνάμεις.

δ. Μικρασιατική καταστροφή: Αυτοχειρία μέσω εσωτερικής κατάρρευσης, με αποτέλεσμα όχι την νίκη των Τούρκων, αλλά την επιλογή της ήττας εκ μέρους των Ελλήνων. Εδώ την κατάσταση καθόρισε το σύνδρομο του κάθε

Έλληνα, το οποίο έχει ως κοινό παρονομαστή την πεποίθηση της παντογνωσίας και ότι είναι θέμα ωρών η επίλυση του κάθε προβλήματος, εάν αυτός είχε την εξουσία. Ήταν αποτέλεσμα της καταπληξιακής αδυναμίας να αναγνωσθεί και να καταγραφεί η απλή και ηχηρή πραγματικότητα, μαζί με τα δεδομένα της, ώστε να ληφθούν ανάλογες αποφάσεις.

ε. **Βόρεια Ήπειρος - Κύπρος:** Η συνθήκη του Λονδίνου, τον Μάιο του 1913, και το πρωτόκολλο της Φλωρεντίας, τον Δεκέμβριο του ίδιου έτους, καθόρισε αντίστοιχα τη σύσταση της Αλβανικού κράτους και τα σύνορά του, περιλαμβάνοντας σ' αυτά και την Βόρεια Ήπειρο. Διαχρονικά, παρά το γεγονός ότι τρεις φορές ο Ελληνικός Στρατός εισήλθε και κατίσχυσε, καταβάλλοντας πολύ αίμα, το τελικό αποτέλεσμα παραμένει μέχρι σήμερα το ίδιο.

Μετά το ενοχικά ζοφερό για τον Ελληνισμό 1974, η Κύπρος συνεχίζει να παραμένει αιχμάλωτη και ακρωτηριασμένη, κατά παράβαση των διεθνών συνθηκών και αποφάσεων.

4. Μείζονες «συγκλίσεις». Υπάρχουν μείζονες συγκλίσεις που κατέληξαν σε μεγάλα εθνικά επιτεύγματα. Δεν πιστεύω ότι θα πρέπει να αναλυθούν όλες οι θετικές συγκλίσεις, ως μια μορφή εξισορρόπησης των αρνητικών συγκλίσεων. Η επίγνωση των αρνητικών αποκλίσεων έχουν μεγαλύτερη δύναμη προς αυτογνωσία και κριτική αξιολόγηση, σε σχέση με τις θετικές, οι οποίες και επαναπαύουν, δίνοντας ένα αίσθημα ψευδούς ασφάλειας και πληρότητας. Ονομαστικά και μόνο θα αναφερθούν μερικά αποτελέσματα συγκλίσεων, με συμβολικό αλλά και ουσιαστικό χαρακτήρα, που επιβεβαιώνει από την αντίθετη πλευρά, ότι δηλαδή ενώ η μη σύγκλιση καταστρέφει, η σύγκλιση όχι μόνο αποτρέπει την ισοπέδωση, αλλά δημιουργεί συνθήκες επιτυχιών.

Η Ελλάδα ξεκίνησε με πρώτο κυβερνήτη τον Ιωάννη Καποδίστρια, έχοντας ως εδάφη της την Πελοπόννησο και μέρος της Στερεάς Ελλάδας. Η πρώτη «αυτόματη» εδαφική ανάκτηση ήταν τα νησιά του Ιονίου, τα οποία ενσωματώθηκαν χωρίς πόλεμο, με απόφαση των τριών μεγάλων δυνάμεων (Αγγλία, Γαλλία, Ρωσία). Το 1864, το Ιόνιο Κοινοβούλιο κήρυξε την ένωση με την Ελλάδα. Το 1881 προστέθηκε η Θεσσαλία (εκτός από την περιοχή της Ελασσόνας) και η επαρχία της Άρτας. Το 1913, με την συνθήκη του Λονδίνου, ενσωματώθηκε στον εθνικό κορμό η Ήπειρος, η Μακεδονία και η Κρήτη. Το 1920 προστέθηκε για λίγο η Ανατολική Θράκη και η περιοχή της Σμύρνης, που επέστρεψαν όμως στην Οθωμανική κυριαρχία, μετά την Μικρασιατική Καταστροφή. Στην Ελλάδα προστέθηκε η δυτική Θράκη το 1920. Ως επινίκια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, παραχωρήθηκαν το 1947, τα Δωδεκάνησα. Σήμερα, με την επιλογή ένταξής μας στην Ευρωπαϊκή Ένωση, η Ελλάδα ανήκει στην Ευρωπαϊκή οικογένεια, με ό,τι αυτό συνεπάγεται.

5. Επιμύθιο. Η τρίτη Ελληνική Δημοκρατία, από το 1974 μέχρι σήμερα, συνεχίζει ενδυναμούμενη. Με εφιαλτήριο το σήμερα προσβλέπει βασίμως και με αυτοπεποίθηση στη συνεχή διεύρυνσή της, επ' ωφελεία του κάθε πολίτη της. Δεν

είναι ευρέως γνωστό ότι ως δεύτερη Ελληνική Δημοκρατία θεωρείται η πολιτική κατάσταση της Ελλάδας, από το 1924 έως το 1935. Ως πρώτη περίοδος της Ελληνικής Δημοκρατίας προσμετρούνται τα χρόνια της Επανάστασης του 1821 και μετά, μέχρι την εγκαθίδρυση της Βασιλείας του Όθωνα, το 1832. Δηλαδή σε αδρές γραμμές, από τα 200 εορταζόμενα χρόνια, οι τρεις περίοδοι της Ελληνικής Δημοκρατίας καλύπτουν περίπου 66 χρόνια, που αποτελεί το 1/3 της συνολικής χρονικής διάρκειας των δυο αιώνων.

Το μείζον και αισιόδοξο, ως κατάκτηση, είναι ότι η τελευταία Τρίτη Ελληνική Δημοκρατία είναι η μακροβιότερη, η δημιουργικότερη και γίνεται με συνθήκες εξωτερικής στήριξης και συνεργασίας (Ευρωπαϊκή Ένωση). Η Δημοκρατία μας είναι ενταγμένη στον σκληρό οικονομικό πυρήνα της Ευρωπαϊκής Ένωσης και θεωρείται πλέον ως μία ισότιμη και ισάξια χώρα, σε σχέση με τις θεωρούμενες ως πρωτοπόρες χώρες της ΕΕ. Ίσως αυτό αποτελεί και το σπουδαιότερο τελικό και σύγχρονο επίτευγμά μας, που δικαιώνει και την πορεία των δύο αιώνων.

Εάν ως μέτρο σύγκρισης θεωρήσουμε την Ελλάδα του 1821, η σημερινή Ελλάδα παρουσιάζει διαστημικά μεγέθη και κατατάσσεται με αντικειμενικά κριτήρια και έγκυρες μετρήσεις στον αναπτυγμένο κόσμο, με υψηλό επίπεδο ζωής και με κράτος δικαίου. Ίσως για τον λόγο αυτόν θα πρέπει να επικεντρώνουμε κυρίως στις αρνητικές «αποκλίσεις» μας, ώστε να προσαρμοζόμαστε ταχύτερα, μαζικότερα και αποτελεσματικότερα στις ιστορικές προκλήσεις.

Η αύρα που αφήνουν αυτοί οι δύο τελευταίοι αιώνες της ιστορίας της Ελλάδας, ως διαχρονική αξία, ως αιτούμενο, αλλά κυρίως, ως παρακαταθήκη, είναι ότι η αναγνώριση της ιστορικής πραγματικότητας και αλήθειας είναι υποχρέωση ηθική και επιστημονική όλων των σκεπτόμενων ανθρώπων. Επιτυγχάνεται μέσω της αυτογνωσίας και της αυτοκριτικής (προσωπικής και συλλογικής).

Τα ιστορικά γεγονότα δεν πρέπει να αποτελούν βάση και εφιαλτήριο φανατισμού, αλλά να είναι τα μέσα και τα εργαλεία για την κατανόηση της πραγματικότητας και για τη δόμηση στερεών βάσεων συν-εννόησης και συν-δημιουργίας.

Η ομόνοια ανθρώπων και λαών οφείλει να βασίζεται στις ιστορικές αλήθειες και στην παρρησία των ιστορικών ή και των προσωπικών γεγονότων.